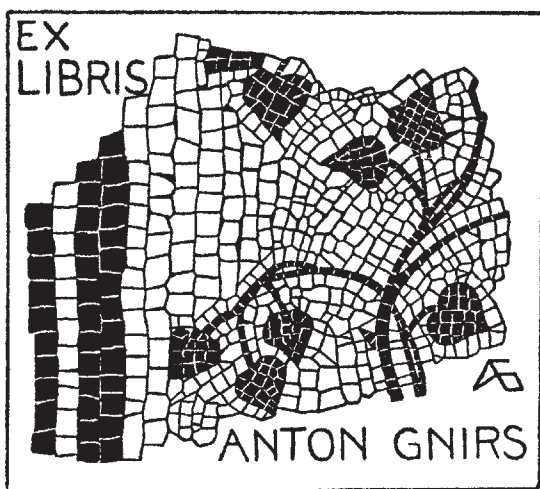

Pocta Antonu Gnirsovi

Sborník textů k semináři

21. červen 2003
Galerie na radnici Locket

Pocta Antonu Gnirsovi

*Sborník textů k semináři,
který se konal 21. června 2003 v Galerii radnice v Lokti
u příležitosti 130. výročí narození a 70. výročí úmrtí
Antona Gnirse*

*Klub přátel města Lokte
2003*

Klub přátel města Lokte děkuje autorům příspěvků za obětavou spolupráci při realizaci semináře, oddělení dokumentace Ústavu dějin umění AV ČR v Praze a Státnímu okresnímu archivu v Sokolově, se sídlem v Jindřichovicích za výběr a bezplatné poskytnutí skenů a xerokopií z pozůstalosti A. Gnirse.

POCTA ANTONU GNIRSOVI

Ve sborníku jsou použity fotografie z osobní pozůstalosti Antona Gnirse uložené v archivu oddělení dokumentace Ústavu dějin umění AV ČR v Praze a Státnímu okresnímu archivu v Sokolově, se sídlem v Jindřichovicích, z Karlovarského muzea a ze soukromých sbírek.

V Lokti roku 2003 vydal Klub přátel města Lokte

l. vydání

Tisk: Leben Bohemia Service Sokolov 2003

Obsah

Úvod - Karel Horčíčka	4
PhDr. Anton Gnirs - stručný životopis - Karel Horčíčka	5
Stručný životopis - Dr. Anna Gnirsová (překlad Karel Horčíčka)	8
Loketská léta v životě a díle Antona Gnirse - PhDr. Vladimír Vlasák	10
Knihy Antona Gnirse o Karlovarském kraji - PhDr. Stanislav Burachovič	22
Několik poznámek ke ztraceným obrazovým přílohám Gnirsovy topografie Karlovarska - Mgr. Milan Augustin	28
Gnirs a archeologie v regionu - Mgr. Jiří Klsák	32
Obrazové přílohy	39

Že pojmy západní Čechy a Anton Gnirs jsou spolu nerozlučně spjaty, je skutečnost všeobecně známá, vžitá a přijímaná jako samozřejmost.

I za neblahých dob takzvaného socialismu bylo jméno Gnirs uznávanou autoritou, spíše však skrytou a známou téměř výlučně v odborných kruzích. V žádném z významnějších historických či uměleckohistorických děl vztahujících se k našemu regionu nechyběla v soupisu pramenů nějaká z jeho prací. Avšak nejen to, vzpomeneme-li například okolností, za jakých bylo určováno místo pozdějšího nálezu relikviáře svatého Maura, totiž zámek Bečov, vidíme, že k úspěšnému vypátrání přispěla i Gnirsova topografie Mariánskolázeňska.

Po pádu komunistické totality se díky aktivitám Gnirsovy dcery Anny situace změnila. Ta v Čechách, opět zejména západních, navázala mnoho kontaktů a získala si zde rychle hodně nových přátel. Nejinak tomu bylo u nás v Lokti, je nás zde několik, kteří na ni vzpomínají s úctou a to pro její vlastní práci i proto, co vykonala pro vědecký odkaz otcův, který se díky jejímu úsilí stal viditelnější a zřetelnější.

Klub přátel města Lokte se rozhodl uctít památkou obou osobností, otce i dcery a připomíná jejich jména na pamětní desce. Výstava a seminář, které se při příležitosti jejího odhalení uskutečnily, jistě přispějí k tomu, že záslužná práce Gnirsových se dostane do povědomí ještě širšího okruhu veřejnosti.

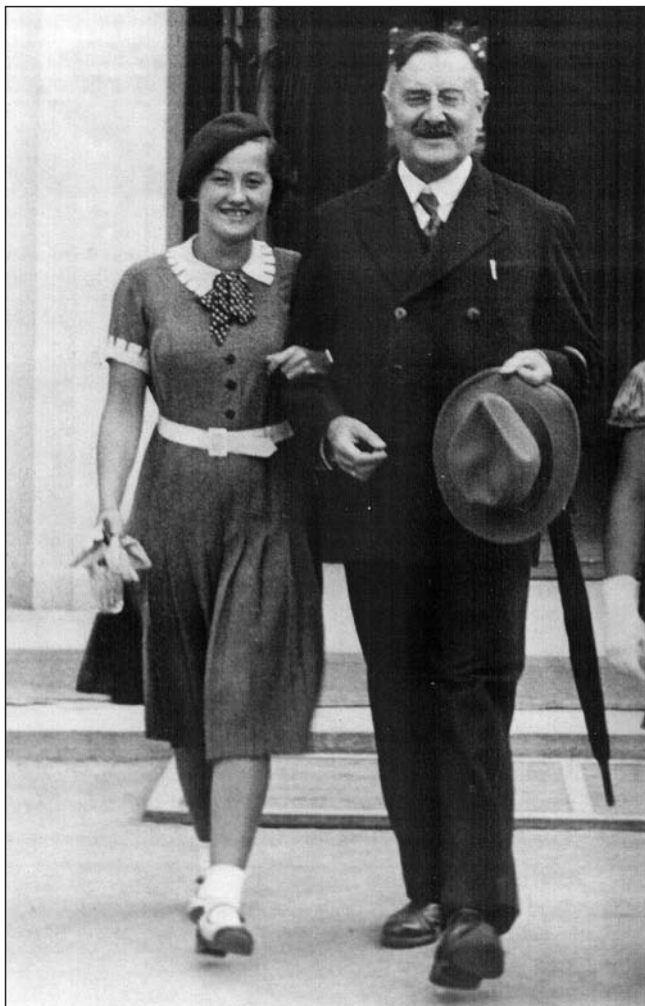
Závěrem za klub upřímně děkuji všem, kteří se na Pochť Antonu Gnirsovi podíleli. Je jich mnoho a snad mi prominou, že zde nemohu uvést jejich jména.

Karel Horčíčka
kronikář města

18. 1. 1873 narozen v Žatci
Jeho otec stejného jména byl tehdy ředitelem Severozá-
padočeské uhelné akciové společnosti v Chomutově,
později se vrátil do Prahy, odkud pocházel. Jeho rodina
byla v Praze od 18. století a přišla z rakouského Bádenska.
Matka Mathilde pocházela z rodiny Schwarzbachů, ti byli
usedlí v Žatci, mezi jejími předky bylo několik zdejších
sochařů.
V útlém věku se s rodiči přestěhoval do Chomutova, kde
prožil mládí.
- 1893 ukončil studium na chomutovském gymnáziu maturitou
a téhož roku započal studia na německé Karlo-Ferdinan-
dově universitě v Praze, zde studoval germanistiku, historii
a zeměpis, později se specializoval na dějiny umění, kla-
sické dějiny a archeologii
- 1898 publikoval v Pražských studiích svoji první vědeckou práci
"Východní Germánie a její dopravní cesty v Ptolemaiově
popisu"
15. 2. 1899 - 15. 9. 1899 suplent vyšší reálky Plzeň, zároveň pomocný učitel na
Vyšší státní průmyslové škole v Plzni, předtím složil
zkoušky učitelské způsobilosti
15. 9. 1899 - 1. 4. 1900 prozatímní profesor vojenské námořní reálky Pula
- 1901 člen Rakouského archeologického institutu ve Vídni
1. 4. 1900 - 1. 9. 1907 skutečný profesor vojenské námořní reálky Pula
- 1902 jmenován konzervátorem Centrální komise pro umění
a památkovou péči pro Istrii
- 1903 promován doktorem filosofie na německé Karlo-Ferdi-
nandově universitě v Praze, téhož roku uskutečnil studijní
cesty do Itálie, Řecka a Malé Asie
- 1904 počátek mnohaletých archeologických prací na Brioni
a v Pule, které se týkaly antických i raně křesťanských
památek
- 1905 počátek topografických výzkumů Istrijského poloostrova
- 1906 člen-korespondent Francouzské archeologické společnosti
v Paříži

1. 9. 1907 - 15. 9. 1908
profesor státní reálky Pula
15. 9. 1908 - 15. 6. 1909
ředitel vyšší reálky Gorica
- 1908
člen - korespondent Rakouské numismatické společnosti
15. 6. 1909 - 1. 8. 1912
profesor státní reálky Pula, ale obdržel stálou dovolenou pro vědeckou činnost ke geografickému a historickému výzkumu Istrie a vedení státních museí Pula
- 1912
člen - korespondent Archeologického ústavu v Berlíně
1. 8. 1912 - 1915
zemský konzervátor pro Přímoří v Pule
- 1915 - 1. 9. 1919
zemský konzervátor pro Přímoří a Kraňsko v Lublani
29. 2. 1916
obdržel titul vládního rady
- 1915 - 1916
vykopávky a restaurátorské práce v bazilice v Aquileji
- 1914 až 1918
se v souvislosti s válečnými událostmi věnoval záchraně památek
- 1918 - 1919
práce v mezinárodní komisi pro příměří
- 1919
vrátil se do svého rodiště, v Chomutově se neúspěšně ucházel o místo na střední škole
- od 1. 9. 1919
profesor Státní reálky v Lokti, zde vyučoval dějiny, němčinu a zeměpis
- 1920
zvolen předsedou vzdělávacího spolku a předsedou knihovnické rady v Lokti
- 1921
zřídil obecní knihovnu v Lokti
- 1921
řádný člen Archeologického ústavu v Berlíně
- 1923
jmenován vedoucím Městského musea v Lokti a vedoucím městského archivu tamtéž, jeho práce zde trvaly do smrti
- 1923 (?)
zakládající člen Spolku německých vlastivědných muzeí v ČSR
- 1925
od ministerstva školství obdržel stálou dovolenou, aby se mohl věnovat pouze vědecké činnosti
- 1925
počátek práce pro Archeologický ústav v Praze, člen Společnosti pro podporu věd a umění v Čechách, člen Spolku pro dějiny Němců v Čechách
- 1926
pověřen pracemi na umělecko-historických topografiích Loketska, Mariánskolázeňska Tepelska a Karlovarska

1927 a 1928	vedl výzkum římských památek na jižní Moravě a na Slovensku do 1933 výzkumy prehistorických lokalit v západních Čechách
1933	archeologické práce na chebském hradě
10. 12. 1933	zemřel v Lokti

Anton Gnirs a Anna Gnirsová, Františkovy Lázně 1933

Květen 1996.

Narozena

10. dubna 1918 v Chomutově.

Rodiče

Anton Gnirs, PhDr., vládní rada, státní konservátor. Naroděn 18. ledna 1873 v Žatci, zemřel 10. prosince 1933 v Lokti

Margarette Gnirs roz. Stein, narozena 20. května 1888 v Praze, zemřela 20. prosince 1981 v Bonnu

1922-1946

Loket u Karlových Varů

1928-1935

studia na státní reálce v Lokti, studium ukončeno maturitou

1936

studium latiny na gymnasiu v Kadani

1936-1943

studia na německé Karlově universitě v Praze, obory: historie, historie umění, archeologie. Během studií praktika v restaurátorských dílnách Státního archeologického ústavu v Praze a spolupráce s Museem hlavního města Prahy a s Městským museem Loket.

1944

promována doktorkou filosofie na německé Karlově universitě v Praze

1944

dělnice v porcelánce Porag v Lokti v provozu lití porcelánu

1946-1947

Kempten v kraji Allgäu (Německo)

1947-1951

Pfronten v kraji Allgäu. Působila v praxi a jako poradce v továrně na keramiku Füssen am Lech. Cizojazyčný průvodce na královském zámku Neuschwanstein. Neúspěšné úsilí dosáhnout získanému vzdělání odpovídající pevné postavení v Mnichově, Stuttgartu, Augsburgu, Lindau a v Bonnu.

Zaměření se na hospodářskou sféru.

1952-1958

Düsseldorf. Komora řemesel Düsseldorf, podpora exportu. Düsseldorf. Německá kancelář nizozemské exportní a obchodní firmy (zámoří).

Düsseldorf. Spolupracovník v německé kanceláři perské obchodní firmy.

1958-1968

Lucemburk. Nezávislý spolupracovník právního zástupce prof. dr. Wenera von Simson, Lucembuk-Freiburk/Breisgau (právní poradce SRN a německého velkopřemyslu u soudního dvora Evropského společenství v Lucemburku).

1968

Povolána do Bonnu. Spolkové ministerstvo pro vyhnance, uprchlíky a válkou poškozené. Kulturní odbor. Pomocný referent. Po zrušení tohoto ministerstva přechod do spol-

- kového ministerstva vnitra, kulturní odbor. Pomocný referent, později referent. (Věda a výzkum/východ/, podpora vědy. Publikace atd.)
- 1983 Odchod ze služby
- 1984 Volná vědecká činnost
- 1990 Navázání starých i nových vědeckých kontaktů v Čechách v zájmu nové spolupráce.
Vydávání rukopisů z pozůstalostí, resp. nevydaných rukopisů
Péče o kontakty s mladými českými a jinými cizozemskými vědci, společné aktivity.
- Členství Ackermann-Gemeinde Mnichov - od založení
dopisující člen Historické komise Sudetských zemí
člen Nadace Olgy Havlové
kruh přátel Collegium Carolinum Mnichov
člen komise pro regeneraci MPR Loket
- Vyznamenání Spolkový kříž za zásluhy se stuhou.
- Zemřela 20. března 1998 v Königswinteru u Bonnu

Anna Gnirsová a Karel Horčíčka na návštěvě u přátel v Lokti

Historický předěl změn spojených s ukončením první světové války poznamenal rozličným způsobem osudy nesčetného počtu lidí. Změnil i život výjimečné osobnosti Antona Gnirse, jehož aktivní část rozdělil do dvou v mnoha ohledech odlišných vývojových etap. Význam tohoto Gnirsova životního mezníku vynikne, když si připomeneme i starší období v jeho osudech.

Anton Gnirs se sice narodil 18. ledna 1873 v Žatci, ale vbrzku se s rodiči přestěhoval do Chomutova, kde otec, jehož národnostně německá rodová linie žila po několik generací v Praze, pracoval v uhelném průmyslu. Po absolvování vyhlášeného chomutovského gymnázia a osmi semestrů studia historie, geografie a germanistiky na filosofické fakultě německé Karlo-Ferdinandovy university v Praze složil A. Gnirs v lednu 1899 zkoušky učitelské způsobilosti a svá školská studia završil v roce 1903 doktorátem filosofie.

Svoji profesní i existenční dráhu založil na práci středoškolského učitele v oborech určených náplní studia u význačných pražských německých universitních pedagogů. Již při jejím nástupu v Plzni, kde působil jen krátce od února do září 1899, však osvědčil neobyčejný pracovní výkon, když zde byl zároveň zaměstnán jako suplent vyšší reálky a pomocný učitel na vyšší státní průmyslové škole. Ten se pak stal příznačný pro jeho mnohé další životní aktivity. Rovnou z Plzně přesídlil na jih rakousko-uherské monarchie a 15. září 1899 nastoupil jako profesor na námořní reálce v Pule ležící na jihu Istrijského poloostrova při zátocě Jadranského moře. Zároveň se stal také aktivní vojenskou osobou, neboť škola podléhala vídeňskému ministerstvu války. Po osmileté práci na střední vojenské škole přešel na začátku září 1907 na pulskou státní reálku, na níž setrval jako profesor do konce července roku 1912. Jen na devět měsíců ve školním roce 1908-1909 přerušilo tento pracovní poměr v Pule jmenování A. Gnirse ředitelem vyšší státní reálky v Gorici. Hmotné zajištění plynoucí z práce středoškolského pedagoga mu umožnilo rozvinout další zvláště výzkumné a vědecké aktivity.

Co ostatně A. Gnirse přivedlo z Čech do prostředí Istrie, jak o tom svědčí i téma jeho první vědecké práce o cestách východní Germanie v zobrazeních kartografa Ptolemaia vzniklé při universitních studiích roku 1898, byl intenzivní zájem o poznání antické minulosti, jehož možnosti se otevíraly právě na badatelsky dosud skoro nedotčené klasické půdě jihu tehdejšího mocnářství. Cílevědomě se již od počátku zdejšího pobytu pustil při pedagogické činnosti na školách do památkových a archeologických výzkumů. Vedle archeologických vykopávek v lokalitách jak na území pozoruhodného poloostrova, tak na přilehlé skupině tehdy se k životu

znovu probouzejících ostrovů Brioni se věnoval samostatným otázkám osídlení území, písemných pramenů k jeho nejstarším dějinám, speciálních typů památkových staveb a umělecko-historických studií. Zvláště objevnými se staly jeho práce o římsko-helénistických vilách a jejich funkcích a zásluhou Gnirsovou vystoupily opět na světlo významné antické památky Puly. Soustředění na římské období ale nevyloučilo, aby se v neobyčejně rozsáhlém časovém úseku zabýval i problematikou předcházející éry a pozdějšího vývoje až do období renesančního.

Zpočátku se mu jen výjimečně dostalo k výzkumné práci zaměstnavatelských úlev. V roce 1903 mohl sice podniknout studijní cesty po Itálii, Řecku a Malé Asii, avšak teprve v září 1909 po odchodu z vyšší reálky v Gorici, kde i při složité pedagogické práci ve škole dokázal obrátit svůj zájem k místním archivním pramenům a uměleckým památkám, dostal stálou dovolenou pro vědeckou činnost. Na druhé straně ale našlo Gnirsovo badatelské úsilí velmi záhy podporu a také využití u příslušných úředních míst. Už roku 1901 jej Rakouský archeologický ústav ve Vídni určil jako svého člena zástupcem pro jižní Istrii a o rok později se stal z pověření vídeňské ústřední komise pro památkovou péči konzervátorem památek na území Istrie. Po udělení stálé dovolené byl v roce 1909 jmenován ředitelem státních antických sbírek v Pule, kam se po intermezzu v Gorici zase vrátil.

Gnirsovy úspěchy v oblasti péče o umělecko-historické památky přiměly nakonec ministerstvo kultu a vyučování, aby jej zcela uvolnilo pro tuto práci a od 1. srpna 1912 jej jmenovalo zemským konzervátorem pro celou správní oblast Přímoří zahrnující území Gorice, Gradišky, Istrie a Terstu. Po rozšíření konzervátorského obvodu o Kraňsko přesídlil A. Gnirs v roce 1915 z Puly do Lublaně.

Do systematické odborné práce zasáhly události první světové války, jejíž přímé boje se po otevření italské fronty v roce 1915 přesunuly i na území, na němž A. Gnirs zajišťoval památkovou péči. Poté se soustavná péče často měnila v nejnutnější zabezpečování a zachraňování vojenskými operacemi bezprostředně ohrožených nejhodnotnějších památek. Smutný osud válečné mašinérie obětovaných zvonů jej přiměl k tomu, aby urychleně přistoupil k jejich katalogizaci a zabýval se při tom i teoretickými otázkami kampanologie.

Všeobecné uznání výsledků jeho odborné a vědecké činnosti vyneslo A. Gnirsovi členství v mnoha rakouských i zahraničních učených společnostech a odborných institucích. Vyjádřilo jej i udělení titulu vládního rady v únoru 1916 a povolání k jednáním o válečném příměří mezi Itálií a Rakousko-Uherskem v letech 1918 a 1919.

Značné pracovní nasazení pohltilo A. Gnirse patrně natolik, že mu dlouho obětoval i nejosobnější stránky svého života. Jako čtyřiačtyřicetiletý se teprve 5. února 1917 oženil s o patnáct let mladší Margaretou Steinovou z měšťanské rodiny v Chomutově, s níž měl jediné dítě, dceru Annu narozenou 10. dubna 1918.

Ukončení války, rozpad monarchie, převratné politické změny v části starého státu, s níž byl až dosud pracovně tak těsně spjat, a konec konců také události v osobním životě vedly k tomu, že se úspěchy ověřený A. Gnirs rozhodl v roce 1919 k vážnému životnímu kroku opustit dosavadní místo zemského konzervátora v Lublani, vrátit se do rodných Čech a nabídnout své služby novému československému státu. Původní záměr znovu zakotvit v Chomutově, se kterým jej pojilo mnoho osobních svazků, a získat profesorské místo na zdejším gymnáziu, kde kdysi sám studoval, se mu nepodařilo uskutečnit. Od 1. září 1919 jej totiž pražské ministerstvo

Reálka v Lokti

školsství a národní osvěty jmenovalo profesorem pro výuku dějepisu, zeměpisu a němčiny na státní reálce v Lokti. Jisté rozladění způsobilo uznávanému člověku při návratu do rodné země mimo neuspění v Chomutově i ministeruské odmítnutí jeho žádosti o uznání

titulu vládního rady a některých služebních požitků po opětovém vstupu do školských služeb a zpočátku přezíravý přístup k řešení jeho bytových potíží v novém působišti.

Do Lokte, který už dlouho před první světovou válkou trpěl chronickým nedostatkem volných bytů, se A. Gnirs přistěhovat nejdříve sám, ale byty, jež mu byly nabídnuty, nesplňovaly podmínky pro nastěhování rodiny s malou dcerou a umístění odpovídajícího bytového zařízení. Situace došla na podzim roku 1920 tak daleko, že vážně uvažoval o nastěhování do Sokolova, kde se mu zřejmě nabízel byt podle jeho představ, a docházení nebo dojíždění do zaměstnání. Teprve po zásahu zemské školní rady se podařilo s pomocí městské správy Gnirsovy neutěšené bytové podmínky vyřešit a jeho dosud odloučená rodina se mohla nastěhovat do bytu v domě

č. 81 na konci hlavní třídy při vyústění tehdy řetězového mostu přes Ohři.

Dům č. 81

V původním bytě zůstala rodina bydlet patrně až do poloviny dvacátých let, kdy se přestěhovala do bytu v prvním patře nárožního domu č. 1 na Barvířském náměstí. Až během roku 1933 si A. Gnirs postavil v Karlovarské ulici na jednom z míst s nejkrásnějším výhledem na historický Locket dům č. 21, do něhož se stačil ještě krátce před svojí smrtí s rodinou nastěhovat.

Vlastní pedagogickou práci na reálce zahájil A. Gnirs po příchodu do Lokte s určitým zpožděním způsobeným některými osobními záležitostmi 10. října 1919. Ve vyšších třídách vyučoval dějepis a zeměpis a podstatně méně učil v některé

z nižších tříd němčinu, a to ne vždy každý školní rok, kdy na škole působil. Vedle školních povinností se však dále zabýval vědeckou prací, jež se zprvu, jak o tom svědčí kampanologická studie vydaná v roce 1924 jako dodatek k jeho předcházející práci o zvonech z roku 1917 a zvláště významné dílo Istria praeromana shrnující výsledky jeho bádání o nejstarších dějinách regionu, kde v předešlé éře pracoval, uveřejněná o rok později, věnovala dokončení starších rozpracovaných studií, ale postupně se orientovala také na zdejší historická témata. Jejich zpracování jej stále více pracovně pohlcovalo, a tak se rozhodl požádat v prvním semestru školního roku 1921-1922 na loketské reálce o studijní dovolenou. Ta mu však ještě

Dům č. 21

povolena nebyla. Až na celé období školních roků 1922-1923 a 1923-1924 se mu podařilo postupně u ministerstva školství a národní osvěty dostat dovolenou, v jejímž badatelském využití již zcela převažovaly historické

výzkumy a památkářská práce na českém severozápadě. Ve školním roce 1924-1925 studijní dovolenou již nedostal a ani mu nebylo pro tento rok povoleno snížení rozsahu učebních povinností, o které požádal. Na přímé vyžádání Státního archeologického ústavu v Praze však ministerstvo udělilo A. Gnirsovi ve škole od 1. 7. 1925 stálou dovolenou a pracovní jej přidělilo tomuto ústavu. Jelikož dlouhodobé zproštění od školních povinností na systemizovaném profesorském místě patrně působilo reálce v Lokti komplikace v naplňování učebního programu, byl nakonec A. Gnirs přidělen od 1. září 1926 na totéž místo na městském dívčím reformovaném reálném gymnáziu v Karlových Varech, kde jeho služební uvolnění pro potřeby archeologického ústavu na podobné potíže nenaráželo. Když se ředitel loketské reálky Karl Scheiter při tom s A. Gnirsem loučil, vyjádřil mu za sebe i celý pedagogický sbor školy za jeho příkladné působení vědce, učitele i služebního kolegy nejsrdečnější poděkování.

Znovu se tak po zhruba dvou desetiletích opakovala anabáze vedoucí k úplnému osvobození A. Gnirse od pedagogických služebních povinností pro historickou výzkumnou a vědeckou práci. K ní mu ve srovnání s předchozím působištěm vývojově sice odlišné, ale neméně pozoruhodné prostředí města Lokte, rozlehlého regionu severozápadních Čech a nakonec i celé území Československa poskytlo dostatek historické tematiky, do jejíhož zpracování se A. Gnirs pustil s energií sobě vlastní. Její zdejší obecné zaměření na umělecko-historické památky, archivní práci a zpřístupňování historických písemných pramenů a archeologický výzkum v širokém časovém záběru ovlivnily výrazně dřívější Gnirsovy badatelské počiny a při nich získané zkušenosti.

Od počátku dvacátých let se vedle dokončovacích prací ze svých předcházejících studií zaměřil na památky nejprve v osobně blízkém Chomutově, od nichž posléze přešel k výzkumu památek Loketska a přilehlých oblastí. Tato Gnirsova činnost dostala organičtější rámec, když byl jmenován roku 1925 státním konzervátorem památek a od roku 1926 byl postupně pověřen zpracováním umělecko-historických topografií pro okresy Locket, Teplá, Mariánské Lázně a nakonec Karlovy Vary. Komplexní studium památkové problematiky přimělo A. Gnirse jak k terénní práci při průzkumu a popisu památkových objektů, tak také k výzkumu písemných a obrazových pramenů k jejich vývoji roztroušených zejména v různých typech archivů.

Z vlastní práce v archivech vytěžil jako správce i jako badatel především materiál pro zpracování popisů archivních celků nebo jejich hlavně starších částí, mezi nimiž vyniká zpřístupnění archivů vévodů sasko-lauenburských a markrabat bádenských uchovávaných tehdy na zámku v Toužimi z roku 1933, a tématicky vymezených edic dokumentů, jichž jen část byla vydána,

ale z uveřejněných zaslouží zmínku zvláště registář starších historických pramenů k dějinám Karlových Varů zachovaných v archivu města Lokte, který vyšel v letech 1928 a 1929.

Archeologickou praxi otevřelo znovu A. Gnirsovi přidělení pražskému archeologickému ústavu. Zúčastnil se poté několika archeologických výzkumů na různých místech Chebska, v Karlových Varech a jejich okolí a v Teplicích. Jako zkušenému a osvědčenému badateli mu byly v letech 1927 a 1928 svěřeny vykopávky a výzkum římských vojenských stanic na našem území předsunutých mimo oficiální území římské říše před známým *limes romanus*. Tak se i na domácí půdě mohl po mnoha letech vrátit k odkrývání dosud netušených stop jeho oblíbené antické kultury. Gnirsovy výkopy kastelů u jihomoravského Mušova a slovenské Stupavy zahájily řadu úspěšných výzkumů římských archeologických památek v našem státě a zůstane jim trvalá zásluha o rozvoj historického poznání této integrální složky našeho vývoje.

Při řešení a výkladu hlavních tématických okruhů své vědecké práce se A. Gnirs věnoval často s nimi souvisejícím otázkám a problémům a nevyhýbal se ani dalším tématům, jejichž zpracování považoval z různých aspektů za potřebné a přínosné. Z tohoto posledního úseku Gnirsových prací lze připomenout například zpracování historických pověstí Loketska nebo příspěvky k dějinám nejstarší loketské porcelánky, o starých městských plánech nebo z goetheovské problematiky. Výsledky své vědecké i popularizační činnosti, ke které patřily i nespočetné přednášky, se snažil co nejširěji publikovat tiskem. Jeho bohatá bibliografie představuje pestrou směsici různých publikačních forem od velkých vědeckých monografií až po drobné informační časopisecké a novinové příspěvky, jež však nikdy nepostrádají kvality vysoké odbornosti. Vyšly u renomovaných nakladatelství, s podporou rozmanitých institucí a někdy také jen nákladem autorovým. Některé do tisku připravené rukopisy se však Gnirsovi bohužel také vydat nepodařilo. Po více než šedesáti letech od dokončení tak mohla vydat v Mnichově roku 1996 z otcovy pozůstalosti dcera Anna Gnirsová zřejmě poslední velké Gnirsovo dílo o uměleckohistorických památkách okresu Karlovy Vary, jež opatřila svými doplňky.

Výzkumné práce a badatelská činnost bývaly často spojeny s cestami, které A. Gnirse pravidelně odváděly z Lokte, kde zanechával svoji rodinu a nově vytvořený domov zpočátku spojený s pevnými školními povinnostmi, k nimž pak postupně přibývaly ještě další místní veřejné a odborné aktivity.

Podle ustanovení nového knihovnického zákona z listopadu 1919 ustavila loketská městská správa 6. listopadu 1920 knihovní výbor v čele s A. Gnirsem, jehož úkolem bylo zřídit a spravovat obecní knihovnu. První z úkolů

se mu podařilo realizovat do 11. července 1921, kdy zahájila knihovna vybavená 984 svazky v domě č. 2 v Radniční ulici svoji činnost. Anton Gnirs pak vedl její správu až do svého skonu. Během roku 1924 knihovna přesídlila do upravených přízemních prostor v budově radnice, v nichž zůstala až do doby druhé světové války. Jako vedoucí knihovny se věnoval A.

Radniční č. 2

Gnirs jak odbornému zpracování knihovního fondu, tak jeho doplňování, do něhož zahrnul i nákupy odborné literatury a časopisů se zvláštním zaměřením na tisky vztahující se k Lokti a jeho okolí. Úmysl zpřístupnit veřejnosti fond loketské obecní knihovny v tištěném katalogu se A. Gnirsovi bohužel nezdařilo realizovat. Jeho katalog zachycující stav knihovního fondu k počátku roku 1929 zůstal jen ve vázaném strojopisu, který pořídila v květnu 1929 autorova žena. Na konci roku 1933, tedy krátce po Gnirsově smrti, spravovala obecní knihovna již celkem 5295 svazků, z nichž 1123 bylo naučné literatury a 193 časopisů. Fond knihovny evidoval i zpřístupňoval kompletně lístkový katalog, jehož obsah dokládá, že za dvanáct let vedení vtiskl A. Gnirs i tomuto širěji zaměřenému městskému kulturnímu zařízení specifika pro něho příznačného stylu.

Přijetí zákona o pamětních knihách obecních 30. ledna 1920 oživilo ve městech a obcích také kronikářskou práci. Loketská městská kronika založená roku 1836 brzy po vydání první zemské kronikářské normy ležela tehdy na radnici s posledním zápisem pořízeným na konci roku 1897 městským sekretářem Ferdinandem Pfohlem. Ne vždy důsledná snaha představitelů města najít vhodnou osobu, která by mohla ve vedení kroniky pokračovat, uspěla až u Antona Gnirse. Svého dalšího úkolu se ujal na počátku roku 1923. Podobně jako jinde se o metodách práce zmiňoval velmi zřídkka a spíše okrajově, tak i v úvodu ke svým kronikářským zápisům pouze krátce podotkl, že mají jen bezprostředně zaznamenat viděné a zažité, ale sotva mohou být něčím jiným než volbou objektivního zachycení skutečnosti. Obsah a styl zápisů, jež A. Gnirs v městské kronice od počátku roku 1923 do konce března 1933 pořídil, stanovenou zásadu výmluvně

dokládají. Jsou sice zaznamenávány pravidelně s malým časovým odstupem od událostí a výskytu jevů, jež zachycují, ale převažují mezi nimi stručné konkrétní zápisy soustřeďující se na věcný obsah zpráv a vyhýbající se jakýmkoliv hodnocením a soudům. Jako naprostá většina Gnirsových vlastnoručních písemných projevů jsou rovněž kronikářské zápisy napsány značně zběžným, skoro až neúhledným, i když čitelným písmem a pro tehdejšího Němce dosti výjimečnou latinkou.

Elbogner Gemeindechronik.
Anfangs 1923 übernehme ich es, Geschehnisse
und Ereignisse in diesem Bändchen einzutragen,
das seit dem Jahre 1897 ohne Aufzeichnungen
geblieben ist. Was bisher im Lauf der Stadtgeschichte
geschehen ist, soll nachträglich in einem kurzen
Abriss noch vermerkt werden.
Vor einer ersten Eintragung noch eine kurze
formalbitte deren Erfüllung das Götze fordert:
Der Chronist soll sich hier vorstellen! Der
Verfasser der Chronik, Dr. Anton Gnirs, ist
in Saaz 1873 geboren, studierte an der
Kaiser Hochschule 1893-1898 und lebte als
math. Professor in Braune im Süden des
ehemaligen Österreich von 1899-1919. Als
Direktor der Oberrealschule in Görz wurde er
1909 Landeskonservator der Denkmalspflege
für das Küstenland, später auch für Krain.
Im Jahre 1919 nach Friedensschluss kehrte
er in die Heimat zurück und wirkte in Elbogen
als Professor an der Realschule wie als Leiter
des städtischen Museums und des Archivs —
Zur Methode der Abfassung dieser Chronik
der Stadt Elbogen, die das Geschehene und Erlebte
soweit festhalten soll, bleibt kaum etwas
anderes als die Wahl der objektiven Niederschrift
des Tatsächlichen übrig. —

V polovině října roku 1923 se vzdal funkce předsedy městské muzejní komise v Lokti, jež měla na starosti především řízení a správu v roce 1901 založeného městského muzea, ředitel místní měšťanské školy Wenzel Grünauer. Hned poté jmenovalo městské zastupitelstvo muzejní komisi v novém složení a do jejího čela postavilo Antona Gnirse. Za jeho vedení, při němž mohl bohatě využívat svých dosavadních velkých zkušeností

Markrabský dům

z řízení muzejní práce, doznala činnost loketského městského muzea umístěného v markrabském domě na hradě značného rozkvětu. Široce pojatá sbírková činnost z darů a nákupem získávaných muzejní předmětů se výrazněji soustředila na akvizice pro obohacení a komplekci regionální kolekce porcelánu, jež představovala hlavní a nejhodnotnější sbírku muzea. Nejen koncepční sbírkotvorná práce, ale také prezentace muzejních sbírek se nebývale rozvinula. Městské muzeum se bohatostí sbírek i svým umístěním v části objektů impozantního hradu stalo jednou z nejpozoruhodnějších zajímavostí Lokte a v návštěvnosti se zařadilo mezi význam-

nější regionální instituce svého druhu u nás. V době rostoucího turistického ruchu mezi dvěma světovými válkami se nezanedbatelně podílelo na atraktivnosti malého historického města ležícího vhodně v blízkosti západočeských lázeňských center a přispívalo tím i k jeho celkovému hospodářskému a společenskému rozvoji. Gnirsův zájem o památky se projevil ve zvýšené stavební péči o část loketského hradu svěřenou do muzejní správy. Z jeho iniciativy došlo v roce 1925 k základní rekonstrukci hradní věže a o rok později k jejímu stavebnímu propojení s budovou markrabství v celek, který teprve poté vytvořil uzavřený muzejní prohlídkový okruh. A. Gnirs, zastupující městské muzeum, navázal těsnou spolupráci s ostatními německými muzei v republice, která se sdružila ve Svazu německých vlastivědných muzei v ČSR. Na jeho činnosti se jako člen sám podílel.

Gnirsovou zásluhou zůstává také, že se od svého nástupu do čela městské muzejní komise přičinil o to, aby i městský archiv se stal neméně důležitým objektem její správy. Až do té doby se totiž péče o starší úřední

písemnosti města Lokte, jež spíše jen formálně byly svěřeny do působnosti této komise, omezila na ochranu a muzejní prezentaci nejvýznamnějších z nich, zejména starých městských privilegií. Zbytky starší městské registratury byly ponechány i po zatím vždy pouze částečných archivních průzkumných a pořádacích pracích, jimiž byli pověřeni profesori na místní reálce Anton Prokop Schmitt v letech 1859 až 1863 a Rudolf Richter v letech 1900 až 1904, v podstatě neuspořádané a roztroušené nejen po různých koutech radnice, ale i jinde. Proto také mohl A. Gnirs při stavebně-historickém průzkumu loketské radnice na jaře roku 1923 zcela náhodně objevit v místnosti nacházející se vpravo od chodby v přízemí hlavní části radniční budovy nalézt dosud neznámý a dosti rozsáhlý soubor městských aktů a účtů převážně ze 16. až 18. století. V souvislosti s jeho nutným přemístěním vyvolaným stavebními adaptačními pracemi prováděnými v přízemí radnice v létě roku 1923 a potřebou jeho následného fyzického ošetření, adjustace a zpracování se urychlily záležitosti řádného zřízení a správy městského archivu vůbec. A. Gnirs zpracoval poté podrobnou, i když jím samým nazvanou předběžnou instrukci pro vedení a činnost městského archivu, kterou 13. března 1924 schválil starosta města. Vycházela sice z aktuálních potřeb nově konstituovaného městského zařízení, ale její obsah, jenž řešil otázky fyzického zajištění archivního materiálu města a péče o něj, tvorby archivního fondu, který byl zatím omezen na takzvaný historický archiv, a rovněž zpracování archiválií a jejich využívání, měl podstatně širší platnost. Sám tvůrce archivní instrukce se pustil nejdříve do pořádání a zpracování objevené části městské registratury, z níž vytěžil poněkud překvapivě podklady především pro svá díla ke karlovarským dějinám. V duchu Gnirsem vytyčených zásad se pak v městském archivu postupně prováděly první rozsáhlejší a systematictější práce na kompletaci, umístění, adjustaci, pořádání a základní zpracování jeho narůstajícího fondu.

Bohatou činnost a mnohotvárnou práci A. Gnirse ukončila náhle a zcela nečekaně smrt. Na podzim roku 1933 řídil na chebském hradě vykopávky, jež slibovaly nové poznatky k osvětlení nejstarších dějin této významné lokality. Při archeologické práci onemocněl, ale stačil se ještě vrátit domů do Lokte, kde však po týdenním upoutání na lůžko 10. prosince 1933 zemřel na infarkt myokardu. Pohřben byl do hrobky rodiny jeho ženy na hřbitově v Chomutově, při níž byl umístěn náhrobník vytvořený pro A. Gnirse sochařem W. Russem z Krásna. Odešla v něm osobnost, jejíž lidské, pracovní a vědecké hodnoty došly všeobecného uznání. Gnirsův skon se hluboce dotkl jeho rodiny, všech spolupracovníků, žáků a přátel i většiny Lokeřanů. Tito vyjádřili vděk svému výjimečnému spoluobčanovi i tím, že změnili název Barvířského náměstí, kde rodina Gnirsůva několik

let bydlela, a přejmenovali je 7. srpna 1934 na náměstí Dr. Antona Gnirse.

V přerušené odborné a vědecké práci svého otce hodlala pokračovat jeho dcera Anna Gnirsová. Od dětských let byla často účastnicí otcových výzkumů a silně na ni působil jeho vzor člověka a badatele, který pak velmi ctíla až do své smrti. V letech 1936 až 1944 studovala obory historie, historie umění a archeologie na filosofické fakultě německé Karlovy university v Praze, kde také získala titul doktora filosofie. Její odhodlání navázat na otcovu přerušenu práci se ale zhroutilo po nuceném odchodu do Německa po druhé světové válce. Teprve v posledních letech života jí bylo dopřáno vrátit se k otcovu odkazu a úspěšně dokončit jeho poslední vědecké dílo.

Týršovo náměstí

Na Gnirsovu práci v Lokti při vedení muzea, archivu, knihovny a městské kroniky šťastně bez časových odkladů navázal jeho žák z loketské reálky středoškolský profesor Heinrich Zimmermann, jenž se již po jeho boku od počátku roku 1930 na správě muzea a archivu jako volentér aktivně podílel. Ani tomuto význačnému loketskému odborníkovi však nedovolily okolnosti zdárně pokračovat ve všech po A. Gnirsovi převzatých místních činnostech. Nakonec se mohl věnovat jen městskému archivu, který dovedl po druhé světové válce do stavu, v němž zcela organicky a plně převzal funkce moderně organizovaného regionálního archivního pracoviště.

Heuristická poznámka:

Jako základ pro zpracování výkladu byly využity tyto publikované příspěvky: H(einrich) Z(immermann): Zur 60. Geburtstagsfeier Dr. Anton Gnirs, *Elbogener Zeitung*, 26 (1933), č. 3, s. 3

Prof. Dr. Anton Gnirs gestorben, *Elbogener Zeitung*, 26 (1933), č. 50, s. 3
Rudolf Hemmerle: Professor Dr. Anton Gnirs, *Prager Nachrichten* 24 (1973), č. 11-12, s. 4-7

František Křížek: In memoriam Antonii Gnirs (1873-1933), *SPFFBU E* 18-19 (1973-1974), s. 351-352

Anna Gnirs: Otec ve vzpomínkách dcery - Vater in der Erinnerung seiner Tochter, Historický sborník Karlovarska II (1994), s. 5-30

Jiří Roháček: K osobě a pracovní metodě Antona Gnirse , Česká beseda o německých badatelích v oblasti pomocných věd historických, archivnictví a edic historických pramenů, Dolní Břežany 2000, s.41-47

V předposledním příspěvku je na s. 11-26 uvedena Bibliografie Antona Gnirse 1898-1933, již však kompletuje ještě:

Anton Gnirs: Beiträge zur Geschichte und Geographie Böhmens und Mährens in der Zeit des Imperium Romanum, Bonn 1976

Anton Gnirs: Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in dem Bezirke Karlsbad, München 1996

Údaje literatury doplnily, případně korigovaly informace obsažené v archivních dokumentech uložených in:

Státní okresní archiv v Sokolově, se sídlem v Jindřichovicích,

Archiv města Loket, knihy, kronika města 1836-(1940)

spisy 1921-1930, sign. I-1/8, karton 1007

sign. I-1/9, karton 1007

spisy 1931-1940, sign. I-1/8, karton 1051

sign. I-1/9, karton 1052

Státní reálka Loket, knihy, třídní katalogy 1919-1926

spisy, osobní spis Dr. Anton Gnirs 1919-1926

osobní spis Heinrich Zimmermann 1934-1940

Městské muzeum Loket, knihy, kronika muzea 1901-1939

Anton Gnirs, osobní písemná pozůstalost 1893-1933

Městský úřad Loket

Sbírka matrik, Farní úřad Loket, matrika úmrtí Loket 1927-1949, Fol. 107

Knihy archeologa a historika umění Dr. Antona Gnirse (1873–1933) se v období mezi světovými válkami staly cenným příspěvkem vlastivědnému písemnictví Karlovarského kraje. Až do současnosti jsou pro badatele základním a v mnohých tématech jediným zdrojem relevantních informací.

Byť je Gnirsově biografii věnován samostatný příspěvek tohoto sympozia, nebude od věci i v souvislosti s jeho regionálními publikacemi uvést alespoň základní mezníky jeho života.

Žatecký rodák Gnirs prožil dětství v Chomutově, kde roku 1893 maturoval. Vysokou školu, na níž vystudoval historii, geografii a germanistiku, navštěvoval v Praze. Po jejím absolvování odešel na krátký čas do Plzně, kde působil jako učitel na reálné škole. Roku 1899 byl služebně přeložen do Pule v Istrii, kde zprvu působil jako profesor na c. k. škole rakouského válečného námořnictva a od roku 1902 pak jako regionální konzervátor Centrální komise pro památkovou péči ve Vídni. Prozkoumal řadu pravěkých, římských a ranně křesťanských lokalit Istrie a objevil cenné antické památky. Významný byl jeho objev a odkryv římského vilového sídla na ostrově Brioni. O nálezech z římské doby a středověkých památkách Istrie (např. o zvonech) publikoval Anton Gnirs četné odborné studie. V roce 1903 byl Gnirs v Praze promován na doktora filozofie. Na základě své vědecké erudice byl v Pule pověřen funkcí kustoda archeologických sbírek v místním věhlasném muzeu. K mé velké radosti jsem se roku 1995 mohl osobně přesvědčit o tom, že vzpomínky na dr. Gnirse jsou v pulském muzeu dodnes velice živé. V jeho inventářích se nachází mnoho Gnirsových rukopisných poznámek a separátů. Dodejme, že Anton Gnirs vydal v roce 1915 pozoruhodného umělecko-historického průvodce Pulou.

V roce 1912 se Gnirs stal korespondujícím členem Archeologického institutu v Berlíně. Roku 1916 byl císařem Františkem Josefem I. jmenován vládním radou. Na Karlovarsko přišel Anton Gnirs pracovním až po vzniku Československé republiky v roce 1918. Vyučoval nejdříve na státní reálce v Lokti (dějepis, zeměpis a němčina) a od 1. července 1925 pak byl povolán do služeb Státního archeologického ústavu v Praze jako konzervátor památkové péče a zpracovatel topografií památek v kraji západočeských lázní.

Karlovarsko na Gnirse svými mimořádnými přírodními a historickými hodnotami silně zapůsobilo a tak není divu, že se jeho stálým bydlištěm stalo fascinující hradní městečko Loket, jež si upřímně zamiloval. Tématikou mnohých historických studií a také praktickými archeologickými výzkumy se Karlovarsku a zejména Lokti soustavně věnoval. V Lokti si na sklonku svého života nechal postavit rodinný dům, jehož si však už neužil.

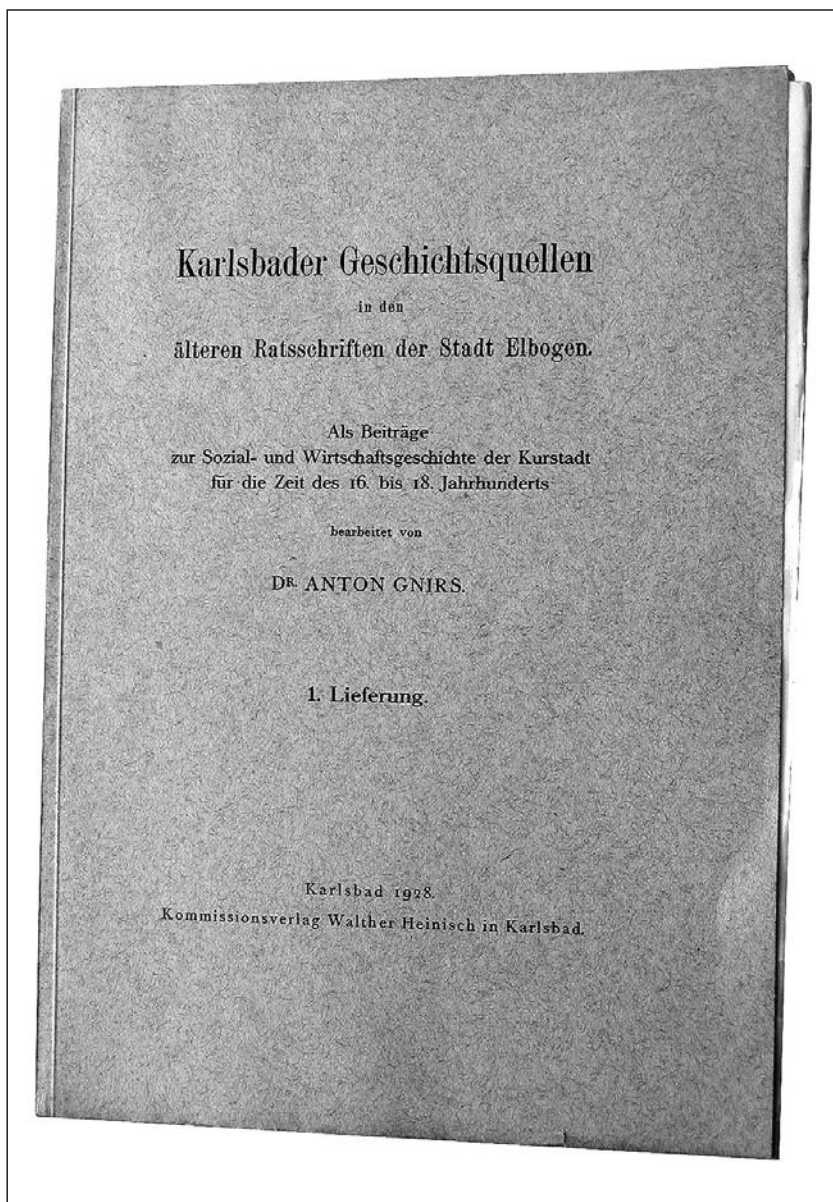
Dnešnímu krajskému městu Karlovým Varům věnoval Anton Gnirs dvě

knižní publikace, jež dodnes patří k nejlepším dílům historicko-vlastivědného písemnictví vřídelného města.

Vě studii *Karlsbad in seiner ältesten Vergangenheit* (Karlovy Vary ve své nejstarší minulosti) z roku 1925 se snažil působivou argumentací dokázat, že karlovarské termální prameny byly nepochybně známé a užívané již dávno před obdobím Karla IV. a že je znali i staří Římané. Nejzávažnější doklad pro toto tvrzení spatřoval autor vedle řady jiných indicií ve fragmentu antické sošky ženy nalezené v 70. letech 19. století v řečišti Teplé poblíž Vřídla. Původ a smysl plastiky dodnes není spolehlivě určen. Podivuhodný bronzový artefakt je uložen ve sbírkách Krajského muzea Karlovy Vary. Gnirs zastával názor, že již v době římské říše vedla Poohřím dálková kopecká cesta, jejíž poutníci znali termální prameny na místě pozdějších Karlových Varů a Teplic. Ačkoliv se někteří badatelé se sympatiemi přiklánějí ke Gnirsovým vývodům, je a dle mého názoru zůstane otázka Římanů u Vřídla i nadále jablkem sváru. Gnirsovy smělé hypotézy o nejstarší historii Karlových Varů vyvolaly v regionálních odborných kruzích živou polemiku. Jako ničím nedoložené fantazie je v několika článcích v místním tisku ostře zkritizoval vážený karlovarský archivář dr. Karl Ludwig. Pro něj začínaly dějiny Karlových Varů až privilegiem Karla IV. z roku 1370, úvahy o starších dějinách místa považoval za romantické nesmysly. Skromně podotýkám, že já osobně se v názoru na nejstarší historii karlovarských zřídél plně ztotožňuji s úvahami dr. Gnirse.

Druhá Gnrsova práce věnovaná Karlovým Varům, *Karlsbader Geschichtsquellen in den älteren Ratsschriften der Stadt Elbogen* (Karlovarské historické prameny ve starších radních spisech města Lokte) z roku 1929, je bohatou studnicí autentických dobových zpráv o životě lázeňského města v rozmezí 16.-18. století. V knize jsou v původním znění chronologicky sestaveny nejrozmantější radní písemnosti města Lokte ze 16.-18. století, mající vztah ke Karlovým Varům. Publikace je průkazným svědectvím odvěké historické a správní vazby obou měst.

Vedle zmíněných prací napsal Gnirs ještě cenné a dosud nepřekonané topografie umělecko-historických památek Karlovarska (dílo z roku 1933 vyšlo tiskem zásluhou Gnirsovy dcery Anny až v roce 1996 v Mnichově, původní Gnirsův strojepis topografie je uložen v Ústavu pro teorii a dějiny umění v Praze, originální obrazové přílohy z téže doby jsou zatím nezvěstné, při edici knihy a pořizování čtyř stovek náhradních obrazových příloh s dr. Annou Gnirsovou v letech 1990-1996 spolupracovali četní odborníci z českých muzeí a galerií, spletitý osud tohoto Gnirsova díla by se mohl stát námětem napínavého románu), Loketska (1927), Tepelska, Bečovska a Mariánskolázeňska (1932 - tento soupis památek je třeba v kontextu

Titulní list

ostatních Gnirsových topografií hodnotit nejvýše), knihu pověstí Loketska (1930), monografii o Svatošských skalách (1930), listinný soupis archivu Sachsen-Lauenburgů v Toužimi (1933) a stovky odborných statí i populárních článků, publikovaných ve sbornících a časopisech (např. *Erzgebirgszeitung*, *Unser Egerland* aj.). Několik Gnirsových příspěvků najdeme také v průvodci Loktem z roku 1930 (*Illustrierter Führer durch die alte Burgstadt Elbogen*). Řadu pozoruhodných časopiseckých statí napsal Gnirs o Chomutovu (např. *Goethe - Erinnerungen in Komotau (Goethovské vzpomínky v Chomutově)*), in: *Erzgebirgszeitung*, 3/1932, str. 41-43).

Je málo známé, že doktor Gnirs zasáhl svým názorem i do diskuse o lokaci záhadného místa zvaného Wogastisburg. Ve světle archeologických nálezů a pomístního názvosloví dospěl k názoru, že slavné dějiště bitvy mezi vojsky Sámovými a Dagobertovými mohlo ležet u dnešní lokality Vokov na Chebsku. O své teorii napsal v roce 1932 studii *Wogastisburg*. Ta měla být součástí připravované knihy *„Vor- und Frühgeschichte des Egerlandes“ (Prehistorie a raná historie Poohří)*, jež však pro autorovo náhlé úmrtí bohužel již nevyšla. Stať o Wogastisburgu byla péčí Gnirsovy dcery publikována až v roce 1995 v časopise *Bohemia* v Mnichově.

Nelze opomenout ani Gnirsovu aktivní archeologickou činnost při průzkumu četných regionálních lokalit (hrad v Chebu, hradiště Starý Loket u Tašovic aj.). Největšího uznání mezinárodní vědecké obce se však Gnirsovi dostalo v souvislosti s jeho vykopávkami římské stanice v Mušově na Moravě v letech 1927/1928. Tento výzkum si osobně prohlédl československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Římskou stanicí Gnirs zkoumal ve stejné době také ve Stupavě na Slovensku.

Předčasné úmrtí dr. Gnirse v roce 1933 historiografii a písemnictví Karlovarského kraje nesmírně ochudilo. Považme, kolik pozoruhodných prací by pilný autor ještě napsal, kdyby mu byl osud dopřál delší životní cestu! Pro ilustraci řečeného dodejme, že Gnirs měl ve strojopisech a rukopisech zpracovány a k tisku připraveny tyto regionálně-historické práce: *Vor- und Frühgeschichtliche Siedlungen und Wallanlagen im oberen Egergebiet (Prehistorická a raně historická sídla a opevněná místa horního Poohří*, 168 stran, originál rukopisu byl roku 1933 zaslán Státnímu archeologickému ústavu v Praze), *Die älteste Schlaggenwalder Taufmatrik 1557 (Nejstarší matrika křtů Horního Slavkova 1557*, 69 stran, rukopis je od roku 1945 nezvěstný), *Archivbuch Plan. Rechnungsbuch vom Jahre 1548 und Urbare von 1612 und 1641. Verzeichnis zinspflichtiger Untertanen der Herrschaft Plan (Archivní kniha Plané. Účetní kniha z roku 1548 a urbáře z let 1612 a 1641. Soupis poddaných na panství Planá, kteří jsou povinni platit daně*. Rukopis měla k dispozici Gnirsova dcera dr. Anna Gnirsová a připravovala

jej k tisku, pokud je mi známo, dosud knižně nevyšel).

Z rukopisné pozůstalosti svého otce paní dr. Gnisová v roce 1976 v Bonnu vydala sborník *Beiträge zur Geschichte und Geographie Böhmens und Mährens in der Zeit des Imperium Romanum (Příspěvky k dějinám a zeměpisu Čech a Moravy v době římské říše)*. Pro dějiny Karlovarského kraje je v něm velmi podnětná studie z roku 1930 nesoucí název *Quellenverehrung und Quellenopfer. Ein Beitrag zur Vorgeschichte der böhmischen Mineralquellen (Uctívání pramenů a zřidelní obětiny. Příspěvek k starším dějinám českých minerálních pramenů)*. Stať se zabývá nálezy římských votivních artefaktů u minerálních pramenů v Teplicích, Duchcově a Karlových Varech.

Mimořádně rozsáhlý badatelský a publikační odkaz Antona Gnirse Karlovarsku je trvalou duchovní hodnotou. Zaslouhuje si vděčnou vzpomínku nás všech, kteří z něj profesně čerpáme a snažíme se jej tvůrčím způsobem rozšiřovat.

Literatura:

- 1) Gnirs, Anton: Karlsbad in seiner ältesten Vergangenheit. Überlieferungen, Denkmale und Urkunden. Karlsbad, Heinisch 1925. 155 s.
- 2) Gnirs, Anton: Topographie der historischen und Kunstgeschichtlichen Denkmale. Der politische Bezirk Elbogen. Praha, Verlag der deutschen Gesellschaft der Wissenschaften und Künste für die Tschechoslowakische Republik 1927. 360 s.
- 3) Gnirs, Anton: Elbogen bei Karlsbad. Eine Geschichte der alten Bauten, der Denkmale und des Kunsthandwerkes in dieser Stadt. Elbogen, tisk Rohrer v Brně 1928. 166 s.
- 4) Gnirs, Anton: Karlsbader Geschichtsquellen in den älteren Ratsschriften der Stadt Elbogen. Als Beiträge zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte der Kurstadt für die Zeit des 16. bis 18. Jahrhunderts. Karlsbad, Heinisch 1929. 328 s.
- 5) Gnirs, Anton: Alte Sagen aus dem Elbogener Ländchen. Karlsbad, Heinisch 1930. 56 s.
- 6) Gnirs, Anton: Hans Heiling. Die Sagen und Geschichte der Felsen im Elbogener Egertale bei Karlsbad. Karlsbad, Heinisch 1930. 85 s.
- 7) Gnirs, Anton: Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in den Bezirken Tepl und Marienbad. Augsburg, Dr. Benno Filser 1932. 609 s.
- 8) Gnirs, Anton: Das ehemalige herzoglich sächsisch-lauenburgische und markgräfllich badische Amtsarchiv auf dem Schlosse zu Theusing in Böhmen. Brno, Rohrer 1933. 391 s.

- 9) Gnirs, Anton: Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in dem Bezirke Karlsbad. München, Oldenbourg Verlag 1996. 262 s + 404 obr. příl.
- 10) Gnirs, Anton: Beiträge zur Geschichte und Geographie Böhmens und Mährens in der Zeit des Imperium Romanum. Bonn, Wissenschaftliches Archiv 1976. 159 s.
- 11) Gnirs, Anton: Wogastisburg. In: Bohemia. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder. München, Oldenbourg 1995, sv. 36, sešit 1, str. 113-117.
- 12) Burachovič, Stanislav: Karlovy Vary a jejich vlastivědné písemnictví. Karlovy Vary, Státní okresní archiv 2000. 213 s.

Bibliografie a vzpomínky:

- 1) Bibliographie der wissenschaftlichen Arbeiten von Anton Gnirs. Brünn, Rohrer 1931. 39 s.
- 2) Köhler, Rudolf: Prof. Dr. Anton Gnirs 60 Jahre alt. In: Eghalanda Bundeszeitung, 12, 1933, č. 1, str. 2.
- 3) Zimmermann, Heinrich: Zur 60. Geburtsfeier Dr. Anton Gnirs. In: Elbogener Zeitung, 21.1.1933.
- 4) - R - : Dr. Anton Gnirs zum Gedächtnis. In: Karlsbader Zeitung, 1943 (autor tohoto příspěvku má k dispozici pouze kopii článku bez přesné datace)
- 5) Burachovič, Stanislav: Vzpomínka na Antona Gnirse. In: Lázeňský časopis, 1978, č. 2, str. 8.
- 6) Bibliographie Anton Gnirs 1898-1933. In: Gnirs, Anton: Beiträge zur Geschichte und Geographie Böhmens und Mährens in der Zeit des Imperium Romanum. Bonn, Wissenschaftliches Archiv 1976, str. 141-152.
- 7) Bibliografie Antona Gnirse 1898-1933. In: Gnirsová, Anna: Otec ve vzpomínkách své dcery. Historický sborník Karlovarska II. Karlovy Vary, Státní okresní archiv 1994, str. 5-30.

Vážené dámy a pánové,

v karlovarském okresním archivu se bohužel nevyskytují podklady o dr. Antonu Gnirsovi v takovém rozsahu, aby mohly souvislým způsobem podnitit vznik uceleného referátu. Proto mi dovozte spíše určité útržky o něm a samozřejmě o jeho dceři Anně, která do života mnohých z nás přítomných vtrhla způsobem sobě vlastním - jako nenadálý a silný, přesto však osvěžující průvan v domě.

Jak známo, byla právě zásluhou dr. Gnirsové vydána v roce 1996 Collegiem Carolinem v Mnichově Topografie historických a uměleckých památek

tehdejšího politického okresu Karlovy Vary. Její otec dokončil rukopis a připravil jej k vydání v roce 1933, jeho nečekaná smrt v prosinci téhož roku však vydání znemožnila. Co se dělo s rukopisem po Gnirsově smrti lze jen těžko odhadnout, nakonec byl na počátku 90. let díky dr. Bělohávkové objeven v Gnirsově pozůstalosti uložené v Ústavu dějin umění v Praze. Záhadou ovšem zůstalo, kam se poděly nesčetné obrazové přílohy doplňující text Topografie, které Gnirs vlastnoručně a s velkou trpělivostí připravoval. Teprve zcela nedávno však do těchto souvislostí pronikl přeci jen malý záblesk světla. Těžko se sice podaří na jeho základě objasnit osud celého obrazového kompletu, přeci jen mi však dovozte alespoň krátkou informaci o skutečnostech, které mne velmi překvapily i potěšily.

TOPOGRAPHIE DER HISTORISCHEN UND
KUNSTGESCHICHTLICHEN DENKMALE
IN DEM BEZIRKE KARLSBAD

(PRAG 1933)

von
Anton Gnirs

Herausgegeben vom
Collegium Carolinum

Besorgt von
Anna Gnirs

R. OLDENBOURG VERLAG MÜNCHEN 1996

Titulní list

A jak se často stává, přišla zpráva ze směru, který bychom jen stěží odhadli - z Kutné Hory. V tamním okresním archivu došlo k pořádání nezpracovaných fondů a jak se tak někdy v archivech přihodí, vypadla na zpracovatele objemná složka s nejrůznějšími skicami a plány jakéhosi

neznámého dr. Antona Gnirse. Díky provenienci objeveného materiálu došli zpracovatelé k závěru, že tato složka by měla správně patřit do okresního archivu v Karlových Varech. Čímž došlo k hezkému rozhovoru, na nějž rád vzpomínám: kolega z Kutné Hory mi zatelefonoval a ptal se, jestli mi náhodou něco neříká jméno Anton Gnirs. Odvětil jsem, že samozřejmě ano, že jde o našeho místního archeologa a historika umění a proč se ptá. Načež odpověděl, že tam má „nějaké plány s jeho podpisem a ex libris.“ To už jsem začal věřit a zeptal se, o jaké plány jde. Z jeho odpovědi vyplynulo, že jsou to buď různé kaple a kostely, ale i např. rekonstrukce nápisů na zvonech. Bylo to samozřejmě milé překvapení a celou dobu, která si vyžádala na dopravení zmíněné složky z Kutné Hory do Karlových Varů, jsem se čas od času zabýval příjemnou myšlenkou, zda jde opravdu o obrazové přílohy k Topografii. Když se složka konečně dostala z Kutné Hory do karlovarského okresního archivu, jsem v rozčilení plány prohlédl a utřídil. Jednalo se celkem o 52 jednotlivin k 25 lokalitám na Karlovarsku, jejichž soupis přikládám na konci svého referátu. Po zevrubném porovnání dochovaných plánů s textem monografie bylo nakonec možné konstatovat radostné zjištění, že se skutečně jedná o obrazové přílohy ke knize. Nejzřetelnější je to např. u města Hroznětína, kde je u nakreslených zlatnických značek zároveň Gnirsovou rukou napsaný odkaz na strany rukopisu. I když jsem rukopis neměl k dispozici, bylo snadné vyhledat v textu již vyšlé knihy příslušnou pasáž pojednávající o obrazových předlohách došlých z Kutné Hory.

Naskytá se logická otázka, jak se plány a půdorysy okolních karlovarských obcí dostaly do Kutné Hory. Sami kutnohorští kolegové na tuto otázku dokázali jen stěží odpovědět. Proto mi nezbývá než opakovat jejich domněnku: „Jedinou stopou je výskyt Gnirsovy knihy Karlsbader Geschichtsquellen in den alteren Ratsschriften der Stadt Elbogen s autorovým věnováním Zdeňku Wirthovi v naší archivní knihovně. Z. Wirth tuto knihu roku 1942 věnoval kutnohorskému městskému archivu a jeho zprostředkování je proto možné i v případě plánů a nákrešů A. Gnirse.“

Bohužel více nevíme, avšak domněnku kutnohorských archivářů, že obrazová příloha Topografie byla předána městskému archivu Zdeňkem Wirthem zřejmě spolu s Gnirsovou výše zmíněnou knihou v roce 1942, můžeme pokládat za dosti pravděpodobné. Vyplynulo by z toho, že Zdeněk Wirth, náš významný historik umění a spoluzakladatel Československé akademie věd, Gnirsovu sbírku nejen znal a měl k ní přístup, ale přímo i právo s ní disponovat. Pokud je tato úvaha správná, lze předpokládat, že zřejmě celá sbírka byla časem rozšantročena, i když není jasné, jaký význam by Gnirsovy skicy mohly mít mimo okruh své působnosti, kupř.

v Kutné Hoře. Pokoušel jsem se přes celostátní databázi archivních fondů zjistit, zda se jméno Anton Gnirs nevyskytuje i v jiných archivech. Bohužel bylo mé pátrání prozatím neúspěšné, není však vyloučeno, že by se kutnohorský příklad mohl vyskytovat i jinde. Není také vyloučeno, že bychom bližší osvětlení osudu obrazových příloh Topografie mohli najít i v Gnirsově pozůstalosti uložené v Ústavu dějin umění.

Závěrem tedy můžeme revidovat dosavadní tvrzení, že obrazové přílohy Topografie jsou nezvěstné - alespoň malé torzo bylo náhodou objeveno a kdoví, kdy a kde se objeví další... Paní Gnirsová by měla jistě radost.

Od Topografie a jejích ztracených obrazových příloh se tak dostávám až k dr. Anně Gnirsově, jež poslední dílo svého otce dovedla až ke zdárnému konci. Dr. Anna Gnirsová měla pro mne zvláštní kouzlo, jako dcera Antona Gnirse voněla tímto velikánem na každém kroku, jak vystupováním, jak znalostmi, tak metodami práce a výzkumu. Často na otce vzpomínala a měla v něm velký vzor. Není proto divu, že se již v raném mládí zamilovala do památek, umění, historie, že se už jako dítě znala se všemi starožitníky, antikváři a vlastivědnými badateli na celém Karlovarsku.

Vzpomínala na ta léta jednou u nás v bytě, když jsme ji se ženou pozvali na pracovní oběd - pracovní proto, že jsme tam měli po podlaže rozestřeny velké plachty se zakreslenou Andělskou Horou, které mi laskavě zapůjčil karlovarský archeolog Jiří Klsák. Paní doktorka u nich klečela, chvilí lezla po čtyřech (tímto způsobem jsme nejednou pracovali i v archivu), pečlivě zkoumala každý detail a psala si k tomu nějaké poznámky. Když jsem ji pozoroval, neodpustil jsem si poznámku k jejímu badatelskému fanatismu, na niž odpověděla jen takovým vznešeným úsměvem. Byla vůbec velmi laskavá a přátelská. U stolu pak vyprávěla příhodu o tom, jak ji otec vzal na jednu ze svých pravidelných obchůzek karlovarských starožitnictví a jen tak mimochodem jí koupil skromný náhrdelník sestávající z malých nepravidelně broušených českých granátů zavěšených na obyčejné šňůrce. Poslouchali jsme ji všichni velmi napjatě - já se ženou u vědomí souvislostí, mé malé děti zase pro tu velmi dobrou, přeci ale jen zvláštní češtinu, kterou mluvila. Naše pospolitost ji tehdy natolik dojala, že mi později ten náhrdelník od svého otce přivezla a kladla na srdce, abych jej od ní daroval mé dceři. Toho daru si cením nade vše.

Smrt otce ji zastihla ve věku 15 let, a musela to být obrovská rána, soudíme-li z jejích vzpomínek a poznámek. Snad právě tehdy se rozhodla o své celoživotní dráze - stane se pokračovatelkou velkého a slavného otce, naváže na jeho rozsáhlé dílo. Postavení rodiny ale bylo po jeho smrti otřesené, vdově a dceři se nežilo zrovna nejlépe. Potom přišla válka a po ní odsun z milovaného Lokte do Německa.

Počátkem 90. let se vrátila do Čech, aby našla a vydala otcovu karlovarskou Topografii. Jak již bylo řečeno, musela zcela znovu připravit obrazovou přílohu. Tři roky trvalo Anně Gnirsové toto soustředěné úsilí, to neustálé popojíždění a drkotání mezi Bonnem, Mnichovem, Vídní, Prahou a Karlovými Vary, drkotání, jež tak krásně ilustruje sepijatost Karlových Varů s evropskou kulturou. A dílo se nakonec podařilo - otcova Topografie se na pultech objevila v roce 1996, kdy ji vydalo prestižní mnichovské Collegium Carolinum. I když je tu jako autor uveden pouze Anton Gnirs, stala se dcera díky svému podílu vlastně spoluautorkou.

Práci na Topografii a jejím vydáním dosáhla Anna Gnirsová vrcholu svého životního usilování, smyslu, který měl takovou sílu, že dokázal zkrotit a spoutat stále naléhavěji útočící zákeřnou nemoc. Nakonec však řetězy povolily a znavené tělo po vyčerpávající práci a cestování několika let podleгло. Ale její duch zůstal nezlomen - když si uvědomila, že pomalu přichází konec, odešla se šarmem sobě vlastním jakoby nic do ústraní (říkala tomu zimní spánek), kde po několika měsících statečného boje s rakovinou dne 20. března 1998 důstojně zemřela.

Archeologické počátky Antona Gnirse můžeme sledovat během jeho vysokoškolských studií na pražské univerzitě a na Archeologickém institutu ve Vídni. Mezinárodního uznání si získal již před první světovou válkou jako konzervátor Centrální komise památkové péče pro oblast Istrie, kdy na adriatickém pobřeží provedl celou řadu důležitých archeologických výzkumů. Například v Pule zkoumal předdřímské pohřebiště, Fórum

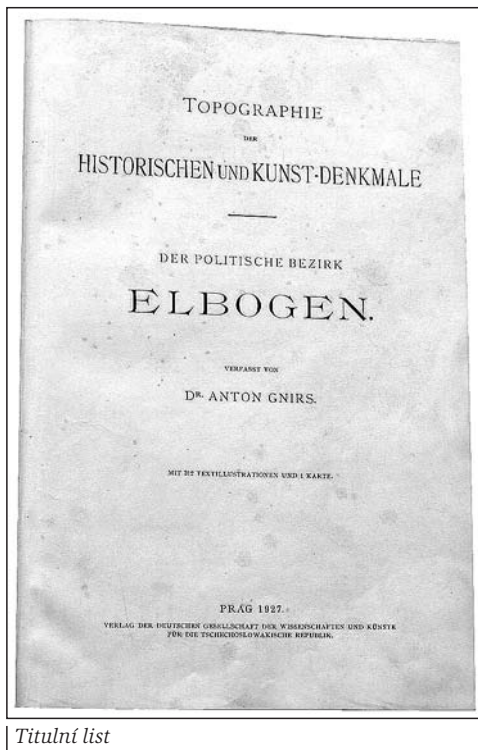
President Osvoboditel na vykopavce římského tábora v Mušově 22. června 1928. Výklad podal stát. kons. Dr. Anton Gnirs.

a divadlo. K dalším známým archeologickým výzkumům v této oblasti patřily jeho práce na ostrově Brioni. Jeho vědecký přínos byl oceněn členstvím v řadě archeologických společností, od roku 1902 byl členem Rakouského archeologického institutu ve Vídni, od roku 1906 Francouzské archeologické společnosti v Paříži a od roku 1912 členem Archeologického institutu německé říše v Berlíně. Také v prvním topografickém soupisu památek, který na Istrii vznikl, na archeologii nezapomněl.

Po vzniku československého státu se Gnirs usazuje v Lokti a pracuje zde jako středoškolský profesor. V roce 1925 se k archeologické práci vrací. Je povolán do Československého státního archeologického ústavu v Praze a jmenován státním konzervátorem. V roce 1926 je pověřen sepsáním historických a umělecko-historických památek západních Čech. Jako pracovník Archeologického ústavu pokračuje v problematice, s níž se seznámil na jihu Evropy, roku 1925 provádí archeologický výzkum římské stanice ve Stupavě a následně v letech 1927 až 1928 zkoumá římské sídliště u Mušova.

Pro archeologickou regionální problematiku Karlovarska jsou nesmírně cenné zejména jeho topografické práce (Loketsko, Tepelsko a Mariánskolázeňsko, Karlovarsko), jakož i některé úvahy s prehistorickou tematikou (římská soška z Vřídla či lokalizace Wogastisburgu). Ve svém příspěvku chtěl bych se přidržet právě této tematiky a srovnat Gnirsovy názory se současným stavem poznání.

Gnirs ve své publikaci Karlsbad in seiner ältesten Vergangenheit z roku 1925 poprvé publikuje nález údajné římské sošky z karlovarského Vřídla. V souladu s citovanými staršími prameny (F. Summer, J. S. Strobelberger)

Titulní list

pokouší se zde Gnirs hledat nejstarší osídlení Karlových Varů již v době římské s odvoláním na využívání zdejších léčivých pramenů. Nález bronzové sošky datovaný do tohoto období by mu jistojistě velmi pomohl. K nálezu

Bronzová soška

drobné plastiky (5,8 cm vysoké a 4 cm široké) došlo údajně v sedmdesátých letech 19. století za poněkud nejasných okolností (sám Gnirs uvádí jednou, že byla soška vhozena do pramene, jinde uvádí, že byla nalezena dělníkem, který pracoval na výkopu pro kanalizaci v ulici za vřídlem). E. Šimek pak přináší další informace až v roce 1955,

upřesňuje datum nálezů - 1875 - a uvádí, že se soška dostala do soukromé sbírky A. Pitroffa, poté ji získal F. Nemetschke, který prý Gnirse na její existenci upozornil. Podle V. Sakaře, který provedl rozbor této busty a svá pozorování publikoval roku 1962, jde však o zřejmý podvrh. Podle něj nese toto torzo jasné znaky (podle podoby nosu a výrazu obličeje, podle účesu a oděvu) lidového projevu pokročilého 18. století. Sakař dokonce Gnirse podezírá, že si musel novodobost nálezů uvědomovat. V článku *Quellenverehrung und Quellenopfer* z roku 1930 Gnirs znovu důležitost tohoto nálezů zdůrazňuje, srovnává ho s nálezů z Mušova a též s nálezů z bažin a pramenů v Podkrušnohoří (Františkovy Lázně, Teplice, Duchcov), o nichž hovoří jako o obětních.

Vzhledem k tomu, že pravost bronzové busty je přesvědčivě zpochybněna a ani další názory na starší osídlení (např. keltské oppidum z obou stran tepelského údolí) nemají zatím své opodstatnění, musíme za současného stavu poznání vzít za vděk středověkým původem Karlových Varů, kdy nejstarší osídlení je spjata spíše s exploatací vřídlovcové suroviny pro stavební účely než s léta tradovaným tvrzením o využívání horkých pramenů v lázeňství.

Pravděpodobně již od roku 1923 až do své smrti věnoval se Gnirs sledování těžby rašeliny ve františkolázeňských slatinách. E. Plesl, který tu na konci padesátých let 20. století prováděl záchranný archeologický výzkum upozorňuje na jeho zprávy, jež jsou uloženy v Archeologickém ústavu.

Jsou bohatým zdrojem informací pro toto období, i když jejich interpretace je místy sporná (zakončení dřevěných kůlů, jež mohou být pozůstatky nákolních staveb, vidí Gnirs jako ohlodané bobry). Jiné hmotné nálezy odsud pocházející klade Gnirs již do neolitu, dnes se však spíše přisuzují lidem kultury popelnicových polí (chebské skupině), jež údolí Ohře na konci doby bronzové ve velkém osídlila.

Gnirs se ve své studii *Quellenverehrung und Quellenopfer* zmiňuje rovněž o hradišti Starý Locket, které dnes spíše známe pod názvem tašovické hradiště. Je to lokalita známá již z 19. století, kdy byla považována za přímého předchůdce loketského hradu. Již začátkem 20. století tu byly prováděny archeologické výzkumy německými badateli, které Gnirs zná. Uvědomuje si, že se tu nachází slovanské hradiště zaniklé již v 10. století, ovšem nalezené kamenné artefakty pokládá mylně za neolitické. Archeologický výzkum prováděný zde v letech 1948 až 1950 F. Proškem a A. Knorem odhalil kromě slovanského osídlení dvě spojené mezolitické chaty s bohatým souborem mikrolitů.

Gnirs přispěl svým názorem i do dlouhá desetiletí diskutovaného problému lokalizace Wogastisburgu. Jedná se o místo, kde podle kronikáře Fredegara Slované vedení franským kupcem Sámem roku 631 porazili Dagobertovo franské vojsko. Toto místo - pokud badatelé dokonce nesoudili na pouhý tábor - bylo různě lokalizováno. Nejčastěji na Domažlicko a Kadaňsko, ale i do Pomohání. Na úspěch aspirovalo především mohutné původně halštatské hradiště Úhošť u Kadaně s nedalekým slovanským Hradcem. Halštatské a slovanské hradiště u Staffelsteinu mělo zase v blízkosti v prvních dobách německé kolonizace ves Wugastesrode (zmíněné 1046). Gnirs viděl Wogastisburg v malé poloze poblíže vísky Vokov (5 km severovýchodně od Chebu) - německy Wogau - nad pravým břehem řeky Ohře. Opírá se přitom o polohu nad brodem přes Ohři, údajně nedaleké slovanské hradiště nad obcí Třebeň a vzdálenější hradiště Kolová nad soutokem Velké a Malé Libavy. Dnes bohužel hradiště nad Třebení neznáme, Kolová je hradiště pravěké, využitě později až při středověké kolonizaci, a poloha nad řekou je označována za středověké tvrziště (bohužel úpravami pozemků téměř zničené). Dalším pádným argumentem proti této poloze je i absolutní absence starohradištních nálezů z horního Poohří. Naposledy byl situován Wogastisburg na vrch Rubín u Podbořan, kde relativně malé polykulturní hradiště má vynikající strategickou polohu, ale hlavně bylo osídleno i v inkriminované době.

Náš region je krajina, která zčásti ztratila svoji historickou kontinuitu. Po odchodu německého obyvatelstva nově příchozí neznali své okolí a ani se o něj často příliš nezajímal. Krajina ztratila svoji paměť. Mnohé o památ-

kách čerpáme jen ze staré německé literatury nebo z vlastivědných prací německé sudetské komunity v zahraničí. Mnohé musíme znovu objevovat. Proto jsou Gnirsovy topografie tolik ceněné i v archeologické obci.

Uvedl bych jen několik příkladů, kdy jsem při své archeologické praxi čerpal právě z jeho podkladů.

V obci Klášter Teplá, v místní části Betlém, se nachází stejnojmenný rybník. Na jeho východním břehu najdeme poloostrov chráněný dvěma navzájem pravoúhlými příkopy a představeným valem. Val je nasypán z hlíny a kamení a ještě dnes dosahuje místy výšky 8 metrů ode dna příkopu. Šířka valu dosahuje 11 metrů, šířka příkopu v horní části 10 metrů. V severovýchodní části valu se ukazuje 4 metry široký zářez, který naznačuje místo vchodu. Na jihozápadní straně opevnění zaniklo v souvislosti s polními pracemi. Opevnění vytváří rozsáhlý chráněný areál o velikosti circa 100 krát 60 metrů. Dále Gnirs uvádí, že se v klášterním muzeu v Teplé nalézá několik podkov a nějaké zlomky železa. Tolik informace z roku 1932. Dnes je tato poloha výrazně zničená zástavbou chat jak na ploše vnitřního areálu, tak u příkopů a valu. Z původního rozsáhlého opevnění zbývá jen část okolo jeho severovýchodního rohu. Když jsem zde v roce 1982 provedl několik zjišťovacích archeologických sond, byl mi právě Gnirsův důkladný popis zásadním vodítkem. I otázku datace, jíž Gnirs tehdy bez výzkumu řešil, jsem mohl svými nálezy jen potvrdit. Poukázal totiž na to, že, i když starší literatura sem udává panské sídlo zakladatele kláštera Hroznaty, nálezy a charakter polohy vypovídají o době třicetileté války. Navíc z pramenů dokládá, že si švédská vojska roku 1647 vybudovala nedaleko kláštera opevněnou polohu, která sloužila pro kontrolu okolí, ale i jako útočiště pro část zde se pohybující armády. Datovací archeologický materiál, který jsem ze sond získal, nebyl skutečně starší 17. století.

V roce 1986 jsem při průzkumu terénu ve vojenském prostoru Hradiště našel jižně pod horou Pustý zámek v poloze Adélina pila (Adelen-Sägemühle) nad silnicí nad údolím Pstružného potoka valy a příkopy opevněné tvrziště. Provedl jsem jeho základní zaměření a několika drobnými sondami zjistil rámcově jeho stáří. Nálezy zlomků keramiky mi objekt zadatovaly do vrcholného středověku. Později jsem se dlouho marně pokoušel najít tento objekt v literatuře, teprve rukopis tehdy ještě nevydané Gnirsovy karlovarské topografie mi pomohl. Ten uvádí, že východně od vsi Mlýnská (dnes zaniklá obec) se v popisované poloze na pasece nalézá dobře zachovalý opevněný pahorek. Píše, že kruhový objekt uprostřed, jen 6 metrů v průměru, je chráněn dvěma kruhovými valy a příkopy. Koruny valů jsou od sebe vzdáleny přibližně 8 metrů. Výška jádra a obou valů činí pak přibližně 5 metrů.

Posledním příkladem spolupráce s Gnirsovou topografií, o kterém se chci zmínit, je zaniklý kostel sv. Mikuláše. Ve Slavkovském lese severovýchodně od úpatí vrchu Krudum (838 metrů n.m.), 1,5 km jihovýchodně od obce Hrušková, se v lesním porostu ještě nedávno nacházely neznámé zbytky kamenných konstrukcí a terénní nerovnosti, které svědčily o dalších možných zaniklých objektech. Lokalita je vymezena rozcestím Hrušková - bývalé Třídolí a Hrušková - Nadlesí a zaujímá plochu větší než jeden hektar.

Staré pověsti a někteří badatelé sem tradičně lokalizovali kostel sv. Mikuláše. O kostelu sv. Mikuláše víme poprvé roku 1253, kdy český král Václav I. předal řádu Křížovníků s červenou hvězdou farní kostel sv. Václava v Lokti s filiálními kostely sv. Wolfganga, sv. Jana Křtitele (dnes zaniklé kostely v bezprostředním okolí Lokte) a sv. Mikuláše.

Gnirs odkazoval na popis místa z poloviny 19. století, kdy zde údajně ještě byly k vidění dlouhé zdi s východní apsidou, zbytky čtyřboké věže a dvou věží kruhových. Zároveň publikuje hraniční mapu loketského panství z roku 1801, která zde vykresluje stavbu s okrouhlým závěrem na západě a latinskou popiskou Rudera S. Nicolai (zříceniny sv. Mikuláše). Jistou zajímavostí je, že tato stavba kostela či kaple není uváděna k místu dnešních ruin, ale o pár set metrů severněji, autor mapy měl sice povědomí o existenci, ale stavbu situoval pouze odhadem. V roce 1989 jsme tuto lokalitu popsali a zaměřili.

Zbytky zdí zaniklého kostela se rozkládají na výrazném pahorku asi 150 metrů východně od rozcestí na k.ú. Třídolí. Stavba se v suti zdála obdélníkovitého půdorysu, s vnitřním členěním ve tři nestejně části. Severně od stavby ze svahu vystupuje elipsoidní terénní útvar, podobně se nacházejí ale i na východní a západní straně stavby. Předpokládali jsme, že společně s kruhovitým útvarem jihovýchodně od stavby může jít o zbytky fortifikací.

Archeologický výzkum, který zde od loňského roku v současnosti probíhá, zcela změnil naše starší názory. Stavba, jež se ze sutin vynořuje, je bez jakýchkoliv pochybností zbytkem pozdně románského kostela s obdélníkovitou hlavní lodí a pravoúhlým presbytářem. Archeologický materiál nám datuje existenci kostela zatím od raného 14. století do 16. století. Terénní nerovnosti, jež jsme považovali za fortifikace, se ukázaly jako hlína a suť, kterou z kostela vyvezli staří hledači pokladů. I v tomto případě jsme se mohli s názory Gnirsovými v zásadě ztotožnit.

Literatura:

- Brtek, J. 1994: Pověsti svobodného královského města Horního Slavkova a jeho okolí, Sokolov
- Filip, J. 1966: Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas, Prag
- Gnirs, A. 1925: Karlsbad in seiner ältesten Vergangenheit, Karlsbad - Leipzig
- Gnirs, A. 1927: Topographie der historischen und Kunstdenkmale, Der politische Bezirk Elbogen, Prag
- Gnirs, A. 1932: Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in den Bezirken Tepl und Marienbad, Augsburg
- Gnirs, A. 1976: Beiträge zur Geschichte und Geographie Böhmens und Mährens in der Zeit des Imperium Romanum, Bonn
- Gnirs, A. 1995: Wogastisburg, Bohemia, Band 36, Heft 1, 113-117
- Gnirs, A. 1996 (1933): Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in dem Bezirke Karlsbad, München
- Hereit, P. - Klsák, J. - Král R. 1989: Co se skrývá pod Krudumem ?, Arnika 23/1989
- Knor, A. 1951: Slovanské hradisko v Jenišově - Tašovicích, AR III, 16, 22, 25-26
- Plesl, E. 1972: Pravěké nálezy ze slatin u Františkových Lázní, PA LXIII, 375-420
- Prošek, F. 1951: Mesolitická chata v Tašovicích, AR III, 12-15, 21
- Sakař, V. 1962: Některé sporné nálezy ze severozápadních Čech, datované do doby římské, AR XIV, 108-110
- Šimek, E. 1955: Chebsko - dnešní nejzápadnější slovanské území - v staré době, Brno
- Turek, R. 1963: Čechy na úsvitě dějin, Praha
- Z., H. 21. 1. 1933: Zur 60. Geburtstagsfeier Dr. Anton Gnirs's, Elbogener Zeitung

Herr Hugo Stein und Frau Anna Stein geb. Fischer geben Nachricht von der heute stattfindenden Vermählung ihrer Tochter Margarete mit Herrn Dr. Anton Gnirs k. k. Regierungsrat, Sohn des verstorbenen Herrn Anton Gnirs und der Frau Matilde Gnirs geborene Schwarzbach. Komotau, am 5. Februar 1917.	Frau Matilde Gnirs geb. Schwarzbach gibt Nachricht von der heute stattfindenden Vermählung ihres Sohnes Dr. Anton Gnirs k. k. Regierungsrat mit Fräulein Margarete Stein, Tochter des Herrn Hugo Stein und der Frau Anna Stein geborene Fischer. Prag, am 5. Februar 1917.
---	--

Svatební oznámení Antona Gnirse a Margarete Steinové

Manželé Gnirsovi

Anton Gnirs s rodinou

Lyžování s přáteli

Anton Gnirs na lyžích

Anton Gnirs na vycházce ve Františkových Lázních

Období v Istrii

Období v Pule

Anton Gnirs

Anton Gnirs

DR. ANTON GNIRS
K. K. LANDESKONSERVATOR FÜR DAS KUSTENLAND

POLA

Navštivenka

Anton Gnirs s dcerou na hradě v Lokti

K. k. Ministerium für Kultus und Unterricht.

Ad z 5 0 9
K.U.M.

SEINE KAISERLICHE UND KÖNIGLICH-
APOSTOLISCHE MAJESTÄT

haben mit Allerhöchster Entschließung vom 7. Februar 1916
Eurer Hochwohlgeborenen den Titel und
Charakter eines

REGIERUNGSRATES

taxfrei allergnädigst zu verleihen geruht.

Es gereicht mir zum Vergnügen, Eure Hoch-
wohlgeborenen von dieser Allerhöchsten Auszeich-
nung in Kenntnis zu setzen.

W i e n , am 29. Februar 1916.

Der Minister für Kultus und Unterricht:

An SEINE HOCHWOHLGEBOREN, den Herrn k. k. Landeskonser-
vator für das Küstenland etc.,

Jmenovací dekret titulu „vládní rada“ z 29.2.1916

Státní archaeologický ústav, Praha, Strahovský klášter.

O p i s

Č. j. 304 ai 1925.

Panu

PhDr. Ant. G n i r s o v i
profesoru při st. reálce

v L o k t i .

Došel sem výnos ministerstva školství an národní osvěty
ze dne 6. června 1925 č. 54210 tohoto znění:

Ministerstvo školství a národní osvěty přikazuje Ph. Dra. An-
tonína Gnirse, profesora při státní reálce v Lokti, službou
archaeologickému ústavu v Praze s platností od 1. července
1925 a uděluje mu k tomu účelu dovolenou od působení na střední
škole až do dalšího opatření.

Přikázaný profesor Dr. Gnirs bude spolupůsobiti ve Vašem ústavu
při těch pracích, které mu ředitelství ústavu přikáže, zejména
ovšem při vykopávkách antických, ať budou už podnikána na půdě
republiky Československé, či snad i v cizině.

Přikázáním tímto nemění se služební požitky profesora Dra. Gnirse,
ani jejich poukazování.

Ministerstvo školství a národní osvěty souhlasí, aby zatím pro-
fesor Dr. Gnirs měl trvalé bydliště v Lokti a aby mu jeho agenda
byla přidělována k písemnému vyřizování."

Udělení dovolené k vědecké činnosti z 6.6.1925

